

ביאורים

לאחר נפילה רוחנית, עלול להתעורר באדם קול פנימי שקורא לו לוותר, לפרוק עולו של מלך מלכי המלכים ולהתמכר להנאות העולם. קול זה בוקע מדבריהם של זקני יהודה בימי גלות בבל, בבואם אל יחזקאל הנביא בטענה, הגיונית כביכול (ואפילו תורנית), שהקשר בין ישראל לה' ניתק ח'ו. הנחת היסוד שעומדת מאחורי טענתם של זקני יהודה וממילא, גם מהקול הפנימי שבוקע בתוכנו לעיתים, היא שהקשר בינינו לה' הוא קשר טבעי רגיל. לכן אפשר להעלות על הדעת מצב שקשר זה ייפסק. ממש כשם שהעבד מפסיק לאכול את התרומה כאשר הוא יוצא מרשות הכהן. לעומת זאת, מסביר המהר"ל, הקשר בינינו לה' מתחיל מרצונו של ה', וממילא הוא איננו משתנה ונגמר, "כי לא אדם הוא להינחם" (ה' איננו מתחרט על בחירתו כמו בני האדם) (שמואל א טו כט). הבחירה בישראל מחויבת ולכן גם יש ביטויים קשים בנבואה של מלכות בכוח ובתקיפות. לישראל יש תפקיד בעולם שבסופו של דבר עתידי להתבצע, השאלה היחידה היא רק האם אנו - עם ישראל, נרצה מבחירתנו לבצע תפקיד זה או שמא יהיו הדברים בעל כורחנו. כך או כך, בכל מצב שיהיה ה' לא יעזוב אותנו.

הרחבות

• איך לא נהיה 'חכמים להרע'

באו אנשים מזקני יהודה לדרש את ה'. מדיוק הפסוק שנקט במושג "לדרוש את ה'" - מושג 'תמים' שאף יש לו משמעות חיובית בדרך כלל, נוכל ללמוד עיקרון מוסרי חשוב: יש מקרים בהם החכמה והדרשנות משמשים כדי להרע. כך מסופר על עשיו הרשע, ש"היה צד את יצחק הצדיק בפיו... היה אומר לו אביו: בני, היכן היית היום הזה? והוא אומר לו: בבית התלמוד, לא כך הוא הלכה?... לא כך איסורו, לא כך התיירו? ומתוך דברים אלו הוה צדו בפיו" [תנחומא תולדות ח]. עשיו השתמש ביכולת הפלפול והדרשנות דווקא כדי לרמות את יצחק אביו.

דרך ישרה ללימוד תורה, שעל ידה עולים במידות ודבקות בה', הציג רבי אפרים מלונישץ, בביאורו על עשיית ארון העדות: "שני כרובים - בדמות מלאכים שנקראו כרובים, ובדמות ילדים קטנים (על פי סוכה ה:). להורות שאם הרב דומה למלאך ה' צבאות, והוא נקי מן החטא כתינוק בן שנה - אז יבקשו תורה מפיהו. וצריך להיות נקי מאלוהים ואדם, כי לצאת ידי שמים - היו הכרובים פורשי כנפיים למעלה. ולצאת ידי הבריות - היו פניהם איש אל אחיו, המורה גם אל השלום הניתן לאוהבי התורה. והיו יחדיו תואמים בשלום ורעות. אל הכפורת יהיו פני הכרובים - שכל מגמת פניהם יהיה אל התורה שבארון, לא כאותן אשר המה חכמים בעיניהם, ודורשים לכבוד עצמם ולא לכבוד התורה" [כלי יקר, שמות כה, יז].

וְדַבֵּר זֶה בְּאָרוֹ חֲכָמִים ¹בְּאֲמוֹנָתָם בְּמִסְכַּת בְּרָכוֹת בְּפָרֶק אֵין עוֹמְדִין (לב, ט): וְתֹאמְרוּ צִיּוֹן עֲזַבְנִי ה' וְה' שְׁכַחְנִי (ישעיהו מט, יד), אֲמַרְהָ כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: עֲזַבְתִּנִי שְׁכַחְתִּנִי. הַתְּשַׁכַּח אִשָּׁה עוֹלָה וְכו' (שם טו). בְּאָרוֹ בְּעִמְקֵי חֲכָמָתָם כִּי אֵין שְׁכַחָה לְדַבֵּר זֶה, אַחַר שְׂמִתְחִיב מִצַּד הָעֵלָה יִתְבָּרַךְ מִצִּיאֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהַבְּחִירָה בְּהֵם מִצַּד הָעֵלָה, לְכַךְ אֵין חֲטָא שֶׁהוּא בְּעֵלִיל מְבַטֵּל הַבְּחִירָה שֶׁהוּא מִצַּד הָעֵלָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאָרְנוּ לְמַעַלְהָ. וּבְאָרְנוּ מֵאֲמֹר זֶה בְּחִבּוּר בְּאֵר הַגּוֹלָה בְּאֵרֵיכוֹת מֵאֵד, וְעַיִן שָׁם וְתִמְצָא מְבֹאֵר הַסּוּד הַזֶּה.

וּבְמִדְרַשׁ וַיִּקְרָא רַבָּה: אֲתָה מוֹצֵא, בְּשַׁעָה שֶׁבִקְשׁוּ לְפָרֶק עַל בִּימֵי יְחִזְקָאֵל, בְּאוֹ אֲנָשִׁים מִזְּקֵי יְהוּדָה לְדַרְשׁ אֵת ה' (יחזקאל כ, א), אָמְרוּ לֹא: בֶּן אָדָם, כִּהֵן שְׁקִנְהָ עֶבֶד ⁵מֵהוּ שִׂיאֲכַל בְּתְרוּמָה? אָמְרוּ לָהֶם: אוֹכֵל. חֲזַר הַכֹּהֵן וּמְכָרוּ לְיִשְׂרָאֵל לֹא יֵצֵא הָעֶבֶד מִרְשׁוֹתָו? אָף אָנוּ יֵצְאוּ מִרְשׁוֹתָו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. אָמַר לָהֶם (שם לב-לד): הָעֵלָה עַל רוּחְכֶם הִיוּ לֹא תִהְיֶה, חִי אֲנִי אִם לֹא בְּיַד חֻזְקָה וּבְחִמָּה שֶׁפּוֹכָה אֶמְלֶךְ עֲלֵיכֶם. כִּי הוּא יִתְבָּרַךְ עֲלֵה הַכְּרָחִית אֶל יִשְׂרָאֵל, וְאֵין עֵלָה בְּלֹא עֵלּוּל, וּלְפִיכֶךָ בְּהִכְרַח יִמְלֹךְ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עֲלֵיהֶם אָף אִם לֹא יִרְצוּ, כִּי דַבֵּר זֶה הוּא מִצַּד הָעֵלָה, וְלֹא מִצַּד הָעֵלּוּל. כִּי דַבֵּר שֶׁהוּא מִצַּד הָעֵלּוּל אֶפְשָׁר שִׂישְׁתַּנְהָ, כִּי הָעֵלּוּל הוּא בְּעַל שְׁנוּי, ⁶לְכַךְ הוּא אֶפְשָׁרִי מִצַּד עֲצָמוֹ וּמְחִיב מִצַּד עֲלָתוֹ. וּלְפִיכֶךָ אָמַר, מֵאַחַר שֶׁדַּבֵּר הַזֶּה הוּא מִצַּד הָעֵלָה, הוּא מְחִיב, וּלְפִיכֶךָ, בְּחִמָּה שֶׁפּוֹכָה אֶמְלֶךְ עֲלֵיכֶם. הִנֵּה הַתְּבָאֵר לָךְ סִבָּה שְׁנִייה אֲשֶׁר בָּחַר בְּיִשְׂרָאֵל. וְהַסִּבָּה קְיָמַת וְלֹא סִרָה, וּמֵאַחַר ⁷שֶׁהַסִּבָּה קְיָמַת גַּם כֵּן הַמְּסוּבָב שֶׁבָּחַר בְּיִשְׂרָאֵל גַּם כֵּן קָיָם.

דבר זה בארו חכמים ¹בדבריהם האמיתיים במסכת ברכות בפרק אין עומדין, על הפסוק: ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני. אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, עזבתני ושכחתי. עונה ה', התשכח אשה עולה וכו'. בארו בחכמתם העמוקה, כי אין שכחה ²לבחירת ישראל, מכיוון שמצד הבורא מחויבת מציאות ישראל ובחירתם. לכן אין חטא הנברא מבטל את הבחירה, שהיא מצד הבורא, כמו שהתבאר למעלה. מאמר חכמים זה בארנו בהרחבה בבאר הגולה, עיין שם ותמצא את סוד הדברים מבואר.

אמרו במדרש, אתה מוצא, בשעה שביקשו ³לפרוק עולו של הקב"ה בימי יחזקאל, באו אנשים מזקני יהודה לדרוש את ה'. אמרו ⁴ליחזקאל, בן אדם, כהן שקנה עבד, ⁵האם העבד אוכל בתרומה? אמר להם, אוכל. אמרו, אם חזר הכהן ומכרו לישראל, האם לא יצא העבד מרשותו? אף אנו יצאנו מרשותו של הקב"ה. אמר להם: העולה על רוחכם היו לא תהיה, חי אני אם לא ביד חזקה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם. כיוון שהבורא ברא את עם ישראל כשהם מוכרחים להיות בעולם, כדי להודיע מציאותו, לכן אף אם אין ישראל רוצים, הקב"ה ימלוך עליהם, כי מלוכה זו היא מצד הקב"ה ולא מצד ישראל. דבר שהוא מצד הנברא יתכן שישתנה, כיוון שהנברא הוא בר שינוי, ⁶לכן מצד עצמו יתכן שיימצא ויתכן שיעדר מהמציאות, אבל מצד הבורא הוא מחויב המציאות, לכן אמר, בחימה שפוכה אמלוך עליכם. התבארה הסיבה השנייה מדוע בחר השם יתברך בישראל. סיבה זו קיימת ולא בטלה. מאחר ⁷שהסיבה לקיומן הוא הקב"ה, גם התוצאה מזה, שהיא בחירת ישראל, קיימת.

אין עילה בלא עלול. העילה אינה משתנה, לכן לא ישתנה קשר העלול לעילה

